

FEITELIJKE ALGEMEENHEDEN IN HET PRIVAATRECHT

FEITELIJKE ALGEMEENHEDEN IN HET PRIVAATRECHT

Elien DEWITTE

Feitelijke algemeenheden in het privaatrecht
Elien Dewitte

© 2017 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0878-6
D/2017/7849/104
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD

Voorliggend werk is de commerciële versie van het doctoraal proefschrift dat Elien Dewitte op 9 mei 2017 aan de Rechtsfaculteit van de KU Leuven verdedigde. Het centrale thema van het boek is de functionele analyse over ‘de algemeenheid van goederen’. Het gaat om een thema dat op diverse plaatsen in het brede vermogensrecht opduikt, zonder dat de exacte contouren altijd duidelijk zijn. Recente ontwikkelingen in het vruchtgebruik, mede-eigendom maar ook in het zekerhedenrecht hebben het belang van die rechtsfiguur de laatste decennia alleen maar aangescherpt. Artikel 7 van de Pandwet, dat uitdrukkelijk spreekt over “een geheel van goederen”, is daarvoor illustratief.

Het thema vergt dan ook een vermogensrechtelijke benadering die de strikte grenzen van het goederenrecht overschrijdt. Het aanvatten van een proefschrift over feitelijke algemeenheden getuigt in die zin van moed. De feitelijke algemeenheden vormen een figuur die overal en nergens opduikt, een glibberige en veelvormige kameleon die in heel veel verschillende rechtsdomeinen voorkomt, maar moeilijk vastneembaar is. Het glibbert tussen de vermogensleer, het goederenrecht, het verbintenissenrecht, de theorieën rond vermogensplitsing, enz. door. Bovendien laveert het op het spanningsveld tussen flexibiliteit en standaardisering binnen de zakelijke rechten. Tot slot komen zowel archaïsche toepassingsgevallen van de feitelijke algemeenheden (bv. kudde) als moderne (effectenportefeuille, handelszaak) of zelfs virtuele toepassingen (bv. databanken) aan de orde.

In die zin is het een waar vermogensrechtelijk onderwerp in de eigenlijke betekenis van het woord en past het perfect binnen het fundamentele onderzoek van het Instituut voor Goederenrecht van de KU Leuven, in de lijn van de eerdere proefschriften van Mathieu Muylle, Julie del Corral, Koen Swinnen, Sofie Bouly, Dorothy Gruyaert en Ann Apers.

Bestaat een feitelijke algemeenheid wel vanuit juridisch oogpunt? Antoine de Saint-Exupéry zei in *Le Petit Prince*: “*Si quelqu’un veut un mouton, c’est la preuve qu’il en existe un.*” Welnu, velen willen een feitelijke algemeenheid. Het nut van de rechtsfiguur strekt zich uit tot velerlei domeinen en gaat uit van zeer diverse sectoren. Banken hebben behoefte aan de figuur van een feitelijke algemeenheid, bijvoorbeeld omdat het de omvattendheid van hun zekerheidsrecht ten goede kan komen zonder het *going concern* van de schuldenaar aan te tasten. *Estate planners* maken gretig gebruik van de feitelijke algemeenheid, bijvoorbeeld in het kader van een vruchtgebruik, omdat het hen toelaat de grondslag voor successierechten weg

te halen en toch de beschikkingsbevoegdheid van de schenker te behouden. *Handelaars* willen een feitelijke algemeenheid omdat die de gezamenlijke behandeling van hun handelszaak in één pandrecht, verhuring of verkoop vastlegde. En de lijst kan veel langer zijn.

Er zijn dus meer dan casussen genoeg waarin ze beantwoordt aan behoeften uit de praktijk en waarin er ook daadwerkelijk gevolgen aan worden gekoppeld, maar een algemene theorie ontbrak vooralsnog. De auteur is daarbij van een bijzonder doorgedreven¹ inductief onderzoek van de diverse verschijningsvormen van de feitelijke algemeenheden uitgegaan om theorievormende conclusies te trekken. De meergelaagdheid van de feitelijke algemeenheid wordt daarbij consequent toegepast en vormgegeven. Zo ziet men dat de feitelijke algemeenheid als vermogensbestanddeel te onderscheiden is van de samenstellende bestanddelen ervan. Dat conceptuele inzicht laat toe om, op functioneel vlak, de bevoegdheden van partijen af te bakenen, meerwaarden toe te rekenen, verantwoordelijkheden vast te stellen enz.

Maar ook andere nieuwe inzichten ontbreken niet: een onderscheid tussen de statische en dynamische dimensie van de feitelijke algemeenheid wordt in dit boek geïntroduceerd; hetzelfde geldt voor het onderscheid tussen een homogene en heterogene feitelijke algemeenheid; de feitelijke algemeenheid wordt afgebakend tegenover de op het eerste gezicht analoge rechtsfiguren zoals rechtsalgemeenheid, zakelijke subrogatie, collectieve zaken en vervangbaarheid van goederen. Ook de verbintenisrechtelijke dimensie wordt scherp afgezet tegenover de zakenrechtelijke dimensie. Binnen dit laatste niveau blijkt dat de functies van de feitelijke algemeenheden afgezwakt worden door de onvolkomenheden op het vlak van de publiciteit.

Naast deze belangrijke theorievorming, komen ter ondersteuning van de analyse praktische casussen in het vizier. Hoewel die praktische toepassingsgevallen over handelszaak, effectenportefeuille enz. geen doel op zich zijn, dragen ze toch in grote mate bij tot de praktische bruikbaarheid van het boek. De sterkte is dan ook dat het een proefschrift is dat zowel dogmatisch als voor de rechtspraktijk een baken uitzet. Niet alleen de aanvang van het onderzoek, maar ook het eindresultaat getuigt daarom van moed.

Tot slot past nog een persoonlijke noot.

Elien behoorde tot een voor KULAK-professoren begenadigd jaar dat, naast groot verdriet (met het tragisch overlijden van Marieke Vanallemeersch) ook bijzonder veel succes kende. Ook Elien zelf legde een schitterend studieparcours

¹ Het bronnenmateriaal is indrukwekkend en gebaseerd op doorwrocht rechtshistorisch en rechtsvergelijkend onderzoek, met o.a. aandacht voor de Griekse Stoa, het Romeinse recht rond de kudderegeling, oorspronkelijke Duitse rechtshistorische bronnen enz.

af – ze behaalde intussen ook haar master in het notariaat (*magna cum laude*) – dat ze bekroonde met deze doctorstitel.

Naast haar doctoraat heeft Elien niet stilgezeten tijdens die jaren. Op onderzoeksmatig vlak bracht ze een onderzoeksverblijf door aan het Max Planck Instituut in Hamburg en gaf ze lezingen op vele plaatsen, van Oxford tot Kaapstad. Ze publiceerde veel en over zeer uiteenlopende onderwerpen: over vruchtgebruik, maar ook over kerkgoederen, over pandrecht op financiële instrumenten, over derdenwerking van verbintenissen. Daarmee overstijgt ze steeds het verbintenisrecht en het goederenrecht, om het tot een eenheid in het vermogensrecht te integreren. En daarvoor verdient ze alle lof. Elien organiseerde ook mee een internationale studiedag in Leuven binnen het kader van het Young Property Lawyer's Network.

Ze gaf ook meer dan haar deel van het onderwijs: ze verzorgde, met zeer lovende commentaren tot gevolg, monitoraten verbintenisrecht aan de KULAK, en in het laatste jaar ook onderwijsassistentie in Hasselt. Ze was daarnaast ook altijd bereid tot dienstverlening (o.a. de studentenreis naar Amsterdam), en daar kon men altijd blind op vertrouwen.

In alles wat ze realiseerde, wordt Elien gekenmerkt door een “discrete diligentie”. Ze getuigt van een zeer grote stiptheid, accuraatheid, en dit zowel in de wetenschap als in de dagelijkse omgang. Elien is zeer vriendelijk en charmant, maar ook streng, in de eerste plaats voor zichzelf. Nooit mist ze een deadline en altijd komt ze tot op de minuut de afspraken na. Als anderen niet dezelfde diligentie hadden, wees ze hen zeer terecht op hun tekortkomingen, bijvoorbeeld indien ze niet in de juiste groep kwamen of indien ze niet tijdig betaalden. Ze deed dat rechtvaardig, en dat werd door de studenten zeer geapprecieerd, wat ons toch doet besluiten dat haar vriendelijkheid de bovenhand haalt op strengheid.

Voor dit alles past grote dankbaarheid. Voor de toekomst kijken we alvast uit naar een fijne voortzetting van de samenwerking als medewerker binnen het Instituut voor Goederenrecht. We kunnen alleen maar afgunstig zijn op het notariaat omdat het zo'n stipte en wetenschappelijk hoogstaande juriste in zijn midden heeft mogen opnemen. Ze zal er hoge ogen gooien.

Vincent SAGAERT en Alain Laurent VERBEKE
29 augustus 2017, Kortrijk

DANKWOORD

Een doctoraal proefschrift is het eindpunt van een lange tocht. Een tocht die slechts succesvol beëindigd kan worden als er voldoende supporters langs de zijlijn staan. Ik prijs me dan ook gelukkig dat ik van een heel aantal mensen aanmoedigingen en steun mocht krijgen. Tot hen richt ik nu graag een woord van dank.

Professor Sagaert, bedankt voor de mooie kans die u me bood om een doctoraal onderzoek te mogen starten, en voor de kansen onderweg: voor het Ius Commune-congres mocht ik samen met de andere leden van het Instituut zowat elke universiteitsstad in Nederland bezoeken, maar evenzeer mocht ik twee maanden van het (bibliotheek)leven in Hamburg gaan proeven. Ik mocht studiedagen bijwonen, spreken op studiedagen en juridische bijdragen schrijven. Evenzeer gaf en organiseerde ik met plezier de monitoraten Verbintenissenrecht. U leerde me zelfstandig werken, maar schoot me ook ter hulp op de juiste momenten. In een oogwenk slaagde u erin om de vinger op de wonde te leggen en me weer op weg te helpen. Zeer veel dank ook voor het minutieuze naleeswerk in de eindfase. Ik mocht u bovendien leren kennen als een bijzonder persoon met een zeer empathisch vermogen, en met een zeer groot hart voor de studenten.

Professor Verbeke, dank om ook uw schouders onder dit onderzoek te hebben willen zetten. Op cruciale momenten stond u steeds achter mij en mijn onderzoek. Vaak waren enkele woorden genoeg om mij opnieuw voor weken moed te geven.

Ook de andere leden van de examencommissie wens ik te bedanken: Professor Storme, Professor Durant, Professor van Erp en emeritus Professor Monballyu: veel dank voor uw inspanning om mijn proefschrift door te nemen, er kritische bedenkingen bij te maken en om in mijn examencommissie te willen zetelen.

Het schrijven van een doctoraat mag dan wel in zekere zin een eenzame bezigheid zijn, af en toe heb je nood aan goed gezelschap, en gelukkig waren er dus ook heel wat collega's. Eerst en vooral collega's op Kulak: Matthias, Mathias, Maarten, Domien, Anne, Sabine, Michaël, Johan, Kristof, Bert, Joost, Sofie, Katrien, Siel, Mathieu, Thijs, Angélique. Dank voor de aangename koffie- en middagpauzes, voor het delen van bezorgdheden, voor de aanmoedigingen en de fijne babbels.

Als lid van het Instituut voor Goederenrecht kon ik ook rekenen op ontmoetingen met fijne mensen in en steun uit Leuven: dank daarvoor aan Koen, Mathieu, Sofie, Michiel en Helen. Dank ook aan de collega's van de andere instituten van de afdeling privaatrecht: dankzij elk van jullie was de lange tocht vanuit West-Vlaanderen naar Leuven steeds de moeite waard.

Een bijzonder woord van dank verdienen ook de volgende personen:

Julie, als voorganger toonde je mij de weg en gaf je me tips. Jouw werkwijze was een waar voorbeeld voor mij.

Joke, dank voor je volgehouden aanmoedigingen en dank om altijd voor mij paraat te staan.

Sanne en Sébastien, dank voor de leuke verpozingen, de fijne babbels, privé en professioneel, en vooral in de eindfase, de volgehouden aanmoedigingen.

Dorothy, het was een voorrecht om een vriendin als collega te mogen hebben. Dankzij jou was het altijd thuiskomen in Leuven, even bijpraten ging er samen met goed werken. Jouw krachtadigheid heeft ook mij vooruitgeholpen.

Ann, we hebben de eindspurt deels samen beleefd, maar de blijvende aanmoedigingen nadat jij eerder finishte hebben mij veel deugd gedaan.

Matthias, dank voor de rechtshistorische tips, de fijne babbels, de gedeelde autoritten, maar vooral voor je hartelijkheid.

Dank ook aan de praktijkassistenten om van de monitoraten Verbintenissenrecht een waardevol instrument te maken voor de rechtenstudenten.

Eind augustus 2016 zei ik de universiteit vaarwel en kwam ik terecht in het notariaat. Dank je wel notaris Vanslambrouck, om mij zo onbevooroordeeld alle kansen te willen geven, en dank je wel collega's om mij wegwijze in het notariaat te willen maken, al mijn vragen te willen beantwoorden en mij een fijne nieuwe werkomgeving te bieden.

Lieve vrienden, de laatste maanden was het niet evident om af te spreken, altijd was er 'het doctoraat' of 'examens'. Merci voor jullie geduld en begrip. Gelukkig komt ook aan dat alles een eind: vanaf nu kunnen we de agenda's dus weer bovenhalen en de verloren tijd inhalen.

In het bijzonder ook een dikke merci aan Sigrid: dank je wel voor jouw oprechte geloof in mijn kunnen en voor de vele aanmoedigingen. Een weekend kletsen en rondwalen in Londen gaf me de moed om de strijd met de laatste opmerkingen opnieuw aan te gaan.

Bedankt ook aan Marieke: jouw positieve ingesteldheid inspireert me nog elke dag.

Tot slot wil ik ook mijn familie bedanken: jullie zijn de grootste steunpilaar geweest voor dit alles.

Christel en Alain, Ellen en Dries, dank je wel voor jullie steun en begrip, voor de fijne wandelingen en weekendjes.

Oma Abele, ik heb je niet meer over de voltooiing van mijn doctoraat kunnen vertellen, maar jouw trots omdat jouw oudste kleinkind en metekind het zo goed deed op school, was een belangrijke drijfveer voor mij.

Karel, een beetje stil en veraf, maar altijd voor mij paraat! Nu heb ik eindelijk tijd om eens een handje te komen toesteken met jouw verbouwingen.

Ruben, ik ben fier op jou dat je jouw studies altijd hebt weten te combineren met een goed uitgebouwd vrijetijdsleven. Merci ook om altijd voor me klaar te staan. Binnenkort kom ik voor jou supporteren.

Klara, je bent al lange tijd groter dan ik, maar toch zal je mijn kleine zus blijven. Het vervult me met trots dat je zo zelfstandig bent, goed studeert en de liefde voor muziek blijft koesteren.

Mama en papa, aan jullie heb ik dit alles te danken. Jullie hebben mij geleerd om af te maken waaraan ik begon, om niet op te geven en om mijn best te doen in alles wat ik ondernam. Zonder het warme nest dat jullie me boden en zonder jullie volgehouden steun en aanmoediging was dit nooit gelukt. Aan jullie draag ik dit boek op.

En dan, helemaal als laatste, maar wel de belangrijkste persoon in mijn leven: Alex. Jij hebt het ongetwijfeld het hardst te verduren gekregen tijdens mijn doctoraat: ontelbaar veel dagen verlangde ik dat je mij in stilte liet verder werken, moest je in mijn pauzes je oordeel vellen over de werkbaarheid van mijn veronderstellingen of mijn frustraties aanhoren ... En toch hoop ik dat het behalen van de eindmeet jou nu ook met trots vervult. Ik ben jou ontzettend dankbaar voor die broodnodige en aanhoudende steun. Nog steeds sta ik versteld van jouw veelzijdigheid, maar toch ben ik er ook van overtuigd dat wij er samen in slagen om een hoger doel te bereiken dat we elk afzonderlijk niet hadden kunnen bereiken, samen vormen wij overduidelijk een feitelijke algemeenheid.

Elien DEWITTE

Langemark, 24 september 2017

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Dankwoord</i>	ix
<i>Lijst van afkortingen van tijdschriften</i>	xxv
<i>Lijst van verkort aangehaalde werken</i>	xxix

INLEIDEND DEEL	1
----------------------	---

1. Keuze van het onderwerp	3
2. Doelstellingen	4
3. Onderzoeksvragen	6
4. Onderzoeksmethode	6
5. Plan	9

DEEL I.

FEITELIJKE ALGEMEENHEDEN VAN GOEDEREN

IN HET PRIVAATRECHT: BEGRIP EN HERKOMST	13
---	----

Hoofdstuk I.

Het begrip ‘feitelijke algemeenheid van goederen’ in het hedendaagse privaatrecht	15
--	----

Afdeling I. Traditionele definiëring van de begrippen ‘feitelijke algemeen- heid van goederen’, ‘rechtsalgemeenheid’ en ‘juridische algemeenheid’	15
--	----

§ 1. ‘Feitelijke algemeenheid van goederen’	15
---	----

§ 2. De begrippen ‘rechtsalgemeenheid’ en ‘juridische algemeenheid’	20
---	----

Hoofdstuk II.

Oorsprong en historische ontwikkeling van de ‘feitelijke algemeenheid’	25
--	----

Afdeling I. De natuurfilosofie van de Stoa	25
--	----

Afdeling II. Het Romeinse recht	31
---------------------------------------	----

§ 1. Drieledig onderscheid der zaken	35
--	----

A. Enkelvoudige zaken	35
-----------------------------	----

B. Samengestelde zaken (<i>corpora ex cohaerentibus</i>)	36
--	----

C. Collectieve zaken (<i>corpora ex distantibus</i>)	38
--	----

1. Kudde als typevoorbeeld van de collectieve zaken	41
---	----

a. Begrip ‘kudde’	41
-------------------------	----

b. Vruchtgebruik	43
c. Pand.....	55
d. Legaat	56
e. Bezit en verkrijgende verjaring	59
f. Revindicatie	60
2. Collectieve zaak als voorwerp van zakelijke rechten?.....	63
Afdeling III. Middeleeuwen: tijdperk van de Glossatoren en de Postglossatoren.....	66
§ 1. Uitbouw van een theorie omtrent het <i>universitas</i> -begrip	66
Afdeling IV. De 19e-eeuwse Pandektisten.....	69
Afdeling V. Codificaties in de 19e en 20e eeuw.....	73
Hoofdstuk III.	
Algemeen besluit.....	81
 DEEL II.	
FEITELIJKE ALGEMEENHEDEN VAN GOEDEREN IN HET HEDENDAAGSE PRIVAATRECHT: TOEPASSINGSGEVALLEN.....	83
 Hoofdstuk I.	
Kudde	85
Afdeling I. Samenstelling	85
Afdeling II. Kwalificatie als feitelijke algemeenheid	90
 Hoofdstuk II.	
Bibliotheek	95
Afdeling I. Kwalificatie als feitelijke algemeenheid	95
Afdeling II. Samenstelling	96
 Hoofdstuk III.	
Verzameling.....	99
Afdeling I. Samenstelling	99
Afdeling II. Kwalificatie als feitelijke algemeenheid	100
 Hoofdstuk IV.	
Handelszaak.....	103
Afdeling I. Samenstelling	103
§ 1. Handelszaak versus onderneming	103
§ 2. Samenstelling handelszaak.....	109
A. Algemene beschouwingen.....	110
B. Essentiële vermogensbestanddelen	112

C. Facultatieve vermogensbestanddelen	116
D. Uitgesloten vermogensbestanddelen?	119
Afdeling II. Historische evolutie van de erkenning als feitelijke algemeenheid	127
§ 1. Overzicht van de onderscheiden visies	127
A. Disparate verzameling van lichamelijke en onlichamelijke elementen	127
B. Rechtspersoon	129
C. Rechtsalgemeenheid	130
D. Feitelijke algemeenheid	136
E. Rechtsalgemeenheid in wording	140
F. Recht op het cliënteel	141
§ 2. De handelszaak vormt een feitelijke algemeenheid	142
A. Kwalificatie als feitelijke algemeenheid	142
B. Handelszaak als feitelijke algemeenheid als model voor andere feitelijke gemeenschappen	142
§ 3. Onlichamelijk roerend niet-vervangbaar goed	144
 Hoofdstuk V.	
Effectenportefeuille	151
 Afdeling I. Samenstelling van een effectenportefeuille	151
§ 1. Begrip ‘portefeuille’	151
§ 2. Begrip ‘effect’	152
§ 3. Effectenportefeuille	156
Afdeling II. Historische evolutie van de erkenning als feitelijke algemeenheid	165
§ 1. Pand	165
A. Wettelijke erkenning in Frankrijk: pand van effecten ingeschreven op rekening versus pand van een effectenrekening	165
1. Loi n° 83-1 du 3 janvier 1983 sur le développement des investissements et la protection de l’épargne: pand van effecten ingeschreven op rekening	165
2. Loi n° 96-597 du 2 juillet 1996 de modernisation des activités financières: inpandgeving van een rekening van financiële instrumenten	167
B. Wet Financiële Zekerheden	174
§ 2. Legaat: impliciete erkenning in de Franse cassatierechtspraak van de effectenportefeuille als feitelijke algemeenheid	175
§ 3. Vruchtgebruik: Franse jurisprudentiële erkenning van de effecten- portefeuille als feitelijke algemeenheid, overgenomen door de Franse en de Belgische doctrine	180

Hoofdstuk VI.

Algemeen besluit 187

DEEL III.

STRUCTUUR VAN EEN FEITELIJKE ALGEMEENHEID

VAN GOEDEREN..... 189

Hoofdstuk I.

Statische dimensie: meergelaagdheid van vermogensbestanddelen..... 191

Afdeling I. Uniek goed 192

§ 1. Creatie van een feitelijke algemeenheid van goederen..... 192

A. Bronnen van de kwalificatie als feitelijke algemeenheid van goederen..... 192

1. Een feitelijke algemeenheid van goederen uit de wet 192

2. Jurisprudentiële erkenning van feitelijke algemeenheden 195

3. De individuele partijwil..... 196

B. Typologieën van feitelijke algemeenheden van goederen 200

1. Homogene versus heterogene feitelijke algemeenheden van goederen..... 200

2. Feitelijke algemeenheden gekenmerkt door een intrinsieke versus een extrinsieke coherentie..... 204

§ 2. Feitelijke algemeenheid en publiciteit..... 206

§ 3. Feitelijke algemeenheid van goederen vormt een nieuw vermogensbestanddeel..... 211

A. Eigen belang van het geheel rechtvaardigt het ontstaan van een nieuw goed..... 211

B. Onlichamelijk, niet-ervangbaar, niet-verbruikbaar, roerend goed. 218

§ 4. Feitelijke algemeenheid van goederen vormt een goed onderscheiden van haar samenstellende vermogensbestanddelen..... 224

A. Fysieke autonomie van de samenstellende vermogensbestanddelen..... 224

B. Juridische autonomie van de samenstellende vermogensbestanddelen..... 225

§ 5. Feitelijke algemeenheid van goederen als rechtsobject 227

A. Feitelijke algemeenheid van goederen in relatie tot het eenheidsbeginsel 228

1. Toepassingsgevallen..... 228

a. Kudde 228

b. Verzameling; vruchtgebruik en pand..... 231

c. Handelszaak..... 232

d. Effectenportefeuille..... 248

2. Algemene principes 249

B.	Feitelijke algemeenheid van goederen in relatie tot het specialiteitsbeginsel	252
1.	Toepassingsgeval: pand handelszaak.	252
2.	Algemene principes	255
C.	Feitelijke algemeenheid van goederen als onderpand van het voorrecht van de kosten tot behoud van de ‘zaak’ (art. 20, 4e Hyp.W. / 2332, 3° Code civil / 3:284, lid 1 NBW)	256
D.	Feitelijke algemeenheid van goederen onderworpen aan een eenvormig, bijzonder juridisch regime?	258
1.	Feitelijke levering van een feitelijke algemeenheid van goederen	260
2.	Tegenwerpelijkheidsvereisten bij de overdracht van een feitelijke algemeenheid van goederen of bij de bezwaring met een (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht.	265
a.	Toepassingsgevallen	265
b.	Algemene principes.	272
3.	Uitwinning van een feitelijke algemeenheid van goederen	274
a.	Toepassingsgeval: pand handelszaak.	274
b.	Algemene principes.	279
4.	Besluit: uniforme behandeling feitelijke algemeenheid van goederen vereist tussenkomst wetgever.	280
E.	Feitelijke algemeenheid van goederen vatbaar voor bezit en verkrijgende verjaring	281
F.	Revindicatie van een feitelijke algemeenheid van goederen	288
Afdeling II. Pluraliteit van vermogensbestanddelen die een gemeenschappelijke bestemming delen.		292
§ 1.	Samenstellende vermogensbestanddelen zijn constitutief voor een feitelijke algemeenheid van goederen	292
§ 2.	Vereisten waaraan de constitutieve vermogensbestanddelen dienen te voldoen	294
A.	Objectieve vereiste: pluraliteit	294
B.	Subjectieve vereiste: gemeenschappelijke bestemming	298
§ 3.	Aard van de vermogensbestanddelen die van een feitelijke algemeenheid van goederen deel kunnen uitmaken	305
A.	Goederen	305
B.	Lichamelijke – onlichamelijke goederen	310
C.	Roerende – onroerende goederen	314
D.	Passiva als onderdeel van een feitelijke algemeenheid van goederen?	319
E.	Bepaalde goederen – soortgoederen	325
§ 4.	Eigendom van de vermogensbestanddelen	327

Hoofdstuk II.

Dynamische dimensie: mechanisme van de feitelijke algemeenheid van goederen 331

Afdeling I. Substantie van een feitelijke algemeenheid van goederen. 332

Afdeling II. Elasticiteit van een feitelijke algemeenheid van goederen. 334

§ 1. Toevoeging van een compleet nieuw vermogensbestanddeel aan een feitelijke algemeenheid van goederen 334

§ 2. Verdwijnen van vermogensbestanddelen die een feitelijke algemeenheid van goederen samenstellen 335

Afdeling III. Beschikkingsbevoegdheid verantwoord vanuit de feitelijke algemeenheid van goederen als geheel. 338

§ 1. Feitelijke algemeenheid van goederen als voorwerp van een (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht. 338

§ 2. Verplichting tot instandhouding van de substantie van een feitelijke algemeenheid van goederen 339

A. Personen die tot instandhouding van de substantie van een feitelijke algemeenheid van goederen zijn gehouden 339

1. Eigenaar van een onbezwaarde feitelijke algemeenheid van goederen 339

2. Eigenaar van een bezwaarde feitelijke algemeenheid van goederen 340

3. Detentor van een feitelijke algemeenheid van goederen. 340

B. Verplichting tot instandhouding van de substantie van een feitelijke algemeenheid van goederen kan de beschikking over haar samenstellende vermogensbestanddelen impliceren. 342

§ 3. Verplichting tot vervanging van de verdwenen vermogensbestanddelen 343

A. Toepassingsgevallen. 344

1. Kudde 344

a. Recht van vruchtgebruik 344

b. Pandrecht 348

2. Handelszaak. 349

a. Recht van vruchtgebruik 349

b. Pandrecht 350

3. Effectenportefeuille. 350

a. Recht van vruchtgebruik 350

b. Pandrecht 359

B. Algemene principes 360

1. Frequentie van de vervangingen verschilt van feitelijke algemeenheid van goederen tot feitelijke algemeenheid van goederen 361

2.	Vermogensbestanddelen die voor vervanging in aanmerking komen	362
3.	Vermogensbestanddelen die tot vervanging kunnen dienen. . .	364
4.	Vervangende vermogensbestanddelen zijn eveneens onderworpen aan het op de feitelijke algemeenheid van goederen gevestigde (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht. . .	365
5.	Bedrag van de vervangingsverplichting	366
6.	Tijdstip van de vervanging	366
7.	Mogelijkheid tot contractuele vrijstelling van de vervangingsverplichting?	369
8.	Sancties bij de niet-nakoming van de vervangingsplicht	370
9.	Preventief de risico's van de vervangingsbeweging tegengaan .	376
§ 4.	Informatieplicht als corrolarium van de verruimde beheersbevoegdheid	377
A.	Toepassingsgeval: effectenportefeuille	377
1.	Zakelijk gebruiksrecht	377
2.	Zakelijk zekerheidsrecht	387
B.	Algemene principes	387
§ 5.	Voorwerp van de restitutie- of afgifteplicht	390
A.	Feitelijke algemeenheid van goederen zoals samengesteld op het ogenblik van de restitutie of afgifte	390
1.	Toepassingsgevallen	390
a.	Kudde	390
b.	Handelszaak bezwaard met een recht van vruchtgebruik .	396
2.	Algemene principes	400
B.	Lot van de meerwaarde van de feitelijke algemeenheid van goederen bij de restitutie of afgifte	401
1.	Meerwaarde versus vrucht	401
a.	Toepassingsgevallen	402
b.	Algemene principes.	406
2.	Lot van de meerwaarde van de feitelijke algemeenheid van goederen bij de restitutie of afgifte.	409
a.	Toepassingsgevallen	409
b.	Algemene principes.	418
C.	Lot van de minwaarde van de feitelijke algemeenheid van goederen bij de restitutie of afgifte	424
1.	Toepassingsgevallen	424
a.	Met een recht van vruchtgebruik bezwaarde handelszaak.	424
b.	Met een recht van vruchtgebruik bezwaarde effectenportefeuille	427
2.	Algemene principes	428

a.	Restitutie indien een zakelijk gebruiksrecht op een feitelijke algemeenheid van goederen werd gevestigd	428
b.	Restitutie indien een feitelijke algemeenheid van goederen met een zakelijk zekerheidsrecht met buitenbezitstelling werd bezwaard, uitwinning indien een feitelijke algemeenheid van goederen met een bezitloos zakelijk zekerheidsrecht werd bezwaard en afgifte van een eerder verkochte, maar nu pas geleverde feitelijke algemeenheid van goederen.	429
Afdeling IV.	Verklaring voor het behoud van het op een feitelijke algemeenheid van goederen gevestigde (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht ondanks haar wisselende samenstelling	430
§ 1.	Vervangbaarheid van de constitutieve vermogensbestanddelen van een feitelijke algemeenheid van goederen	431
A.	Begrip	431
1.	Toepassing: regelmatig versus onregelmatig pand	432
2.	Vervangbaarheid versus verbruikbaarheid.	435
a.	Eigenlijk versus oneigenlijk vruchtgebruik.	435
b.	Toepassingsgevallen	438
c.	Algemene principes.	448
B.	Werking van het verklaringsmodel	449
C.	Kritiek	451
§ 2.	Zakelijke subrogatie.	455
A.	Begrip en werking van het verklaringsmodel	455
B.	Kritiek	458
§ 3.	Alternatief: mechanisme van de feitelijke algemeenheid van goederen als zelfstandig verklaringsmodel.	460
§ 4.	Gevolg: behoud van rang/datum voor het op een feitelijke algemeenheid van goederen gevestigde (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht.	461
Hoofdstuk III.		
	Accuratere omschrijving van het begrip ‘feitelijke algemeenheid van goederen’. De werkdefinitie <i>revisited</i>	465
Hoofdstuk IV.		
	Rechtsvergelijkend besluit.	467

Hoofdstuk V.

Toetsing van de algemene leer aan enkele veelheden van goederen waarvan de kwalificatie betwist is	469
---	-----

Afdeling I. Het geheel gevormd door een onroerend goed uit zijn aard en onroerende goederen door bestemming	469
Afdeling II. Databank	473
Afdeling III. Landbouwbedrijf	476
Afdeling IV. Inboedel	479
Afdeling V. Verzekeringsportefeuille	482

Hoofdstuk VI.

Algemeen besluit	485
-------------------------------	-----

DEEL IV.

FUNCTIES VAN EEN FEITELIJKE ALGEMEENHEID VAN GOEDEREN	487
--	-----

Hoofdstuk I.

Algemene inleiding	489
---------------------------------	-----

Hoofdstuk II.

Vereenvoudigende functie van een feitelijke algemeenheid	491
---	-----

Afdeling I. Verbintenisrechtelijk niveau: unieke aanduiding van het voorwerp van een rechtshandeling	491
§ 1. Toepassingsgevallen	491
A. Verkoop van een feitelijke algemeenheid	491
B. Verpanding van een feitelijke algemeenheid	501
C. Legaat van een feitelijke algemeenheid	508
D. Schenking van een feitelijke algemeenheid en vereiste van een schattingsverslag (art. 948 BW/ <i>Code civil</i>)	510
§ 2. Algemene principes	512
Afdeling II. Goederenrechtelijk niveau: feitelijke algemeenheid als onderpand van één (beperkt) zakelijk (gebruiks- of zekerheids)recht	519
§ 1. Feitelijke algemeenheid kan verzoend worden met het eenheids- en het specialiteitsbeginsel	519

Hoofdstuk III.

Beschermende functie van een feitelijke algemeenheid	523
---	-----

Afdeling I. Wettelijke bescherming	523
§ 1. Wettelijke afwijkingen op het principe van de verdeling van een nalatenschap in natura	523

Afdeling II. Bescherming buiten enige wettelijke grondslag, op grond van het concept feitelijke algemeenheid	531
§ 1. Creatie van een dynamisch en stabiel geheel.	531
§ 2. Tegenwerpelijkheid van een dynamisch geheel aan de schuldeisers.	532
§ 3. Ondeelbaarheid van aanbod en aanvaarding toegepast op feitelijke algemeenheden.	534
§ 4. Wilsgebreken	535
§ 5. Uitvoering van de overeenkomst	539
§ 6. Schadevergoeding	544

Hoofdstuk IV.

Bevoegdheidsuitbreidende functie van een feitelijke algemeenheid	547
---	------------

Afdeling I. Daad van beheer versus daad van beschikking	547
---	-----

Afdeling II. Toepassingsgevallen.	548
---	-----

§ 1. Kudde.	548
A. Vruchtgebruik.	548
B. Pand	551
§ 2. Verzameling	551
A. Vruchtgebruik.	551
B. Pand	552
§ 3. Handelszaak	552
A. Vruchtgebruik.	552
1. Het gebruik als een goede huisvader van de handelszaak die aan een recht van vruchtgebruik is onderworpen, impliceert een recht <i>c.q.</i> een verplichting tot uitbating van die handelszaak.	552
2. De uitbating van de handelszaak door de vruchtgebruiker impliceert het stellen van beschikkingsdaden over bepaalde samenstellende vermogensbestanddelen	558
B. Pand	563
§ 4. Effectenportefeuille	569
A. Vruchtgebruik.	569
B. Pand	576

Afdeling III. Algemene principes	579
--	-----

§ 1. Uitgangspunt: principieel verbod in hoofde van een detentor en een registerpandgever tot het stellen van daden van beschikking	579
A. Beperkt zakelijk gebruiksrecht.	580
B. Zakelijk zekerheidsrecht	582
1. Vuistpand.	582
2. Registerpand	583
§ 2. Uitzondering: detentor en registerpandgever van een feitelijke algemeenheid zijn bevoegd om daden van beschikking te stellen.	584

A.	Beperkt zakelijk gebruiksrecht.	584
1.	Verklaringsmodellen gesteund op de rechtsverhouding waaraan het onderpand is onderworpen	585
a.	Quasi-vruchtgebruik.	585
b.	Conventioneel quasi-vruchtgebruik.	590
c.	Bestemmingsgebonden beheersbevoegdheid van de beperkt zakelijk gebruiksgerechtigde.	593
2.	Verklaringsmodellen gesteund op de aard van het onderpand.	596
a.	Vervangbaar karakter van de vermogensbestanddelen die de feitelijke algemeenheid samenstellen impliceert eigendomsoverdracht?	596
b.	Feitelijke algemeenheid	598
B.	Zakelijk zekerheidsrecht	599
C.	Conclusie: hybride karakter van de vervreemding van een vermogensbestanddeel van een feitelijke algemeenheid van goederen – een corrolarium van haar meergelaagdheid?	601
1.	Verruimde beheersbevoegdheid over een feitelijke algemeen- heid	601
2.	Verkoop van andermans zaak?	604
3.	Toepassingsgevallen binnen het familiaal vermogensrecht.	605
a.	Algemeen versus uitdrukkelijk mandaat.	605
b.	Herroeping legaat	607
c.	Restlegaat	608
d.	Recht van terugkeer	610
 Hoofdstuk V.		
	Besluit	611
 ALGEMEEN BESLUIT 615		
I.	Eerste onderzoeksvraag	618
II.	Tweede onderzoeksvraag	619
III.	Derde onderzoeksvraag	621
IV.	Vierde onderzoeksvraag.	625
 <i>Bibliografie</i>		<i>629</i>
<i>Trefwoordenregister</i>		<i>683</i>

LIJST VAN AFKORTINGEN VAN TIJDSCHRIFTEN

AA	Ars Aequi
AcP	Archiv für civilistische Praxis
AFT	Algemeen fiscaal tijdschrift
AJDA	Actualité juridique Droit Administratif
AJ Famille	Actualité juridique: Famille
AJT	Algemeen juridisch tijdschrift
Ann.Dr.Louvain	Annales de droit de Louvain
Ann.dr.comm.	Annales de droit commercial
Ann.not.	Annales du notariat et de l'enregistrement
Arch. philo. dr.	Archives de philosophie du Droit
Arr.Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
Bank.Fin.	Bank- en financiewezen
BanqueD.	Banque et droit
BB	Betriebs-Berater
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen
BJ	La Belgique judiciaire: gazette des tribunaux belges et étrangers
BNB	Beslissingen in Belastingzaken. Nederlandse Belasting-rechtspraak
Bull.civ.	Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation (chambres civiles)
Bull. Joly Sociétés	Bulletin Joly Sociétés
BS	Belgisch Staatsblad
D.	Dalloz (Recueil)
DAOR	Het ondernemingsrecht
DB	Der Betrieb
DBF	Droit bancaire et financier
DCCR	Droit de la consommation
Dr. et patrimoine	Droit et Patrimoine
Dr. sociétés	Droit des sociétés
ERPL	European Review of Private Law
FJF	Fiscale Jurisprudentie
Gaz.Pal.	Gazette du Palais
HNJV	Handelingen der Nederlandse Juristen-Vereniging

IRDI	Intellectuele rechten
JCB	Jurisprudence commerciale de Belgique (de Bruxelles)
J.C.Fl.	Jurisprudence commerciale des Flandres
JCP E	Semaine Juridique édition entreprise
JCP G	Semaine Juridique édition générale
JCP N	Semaine Juridique édition notariale et immobilière
JL	Jurisprudence de Liège
JLMB	Revue de jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
JORF	Journal officiel (Lois et décrets)
J.S.Afr.L.	Journal of South African Law
JT	Journal des tribunaux
JTT	Journal des tribunaux du travail
KG	Kort Geding
Limb. Rechtsl.	Limburgs rechtsleven
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NjW	Nieuw juridisch weekblad
Not.Fisc.M.	Notarieel en fiscaal maandblad
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
NV	Naamloze vennootschap
PA	Petites Affiches
Pas.	Pasicrisie belge
RABG	Rechtspraak Antwerpen Brussel Gent
RCJB	Revue Critique de Jurisprudence Belge
RDR	Revue de droit rural
Rec.gén.enr.not.	Recueil général de l'enregistrement et du notariat
Rev. soc.	Revue des sociétés
Rev.dr.banc.bourse	Revue de droit bancaire et de la Bourse
RNB	Revue du notariat belge
Rev.banque	Revue de la banque
Rev.crit.législ.jurispr.	Revue critique de législation et de jurisprudence
Rev.dr.ULB	Revue de droit de l'U.L.B.
Rev.prat.not.b.	Revue pratique du notariat belge
Rev.not.b.	Revue du notariat belge
RFC	Revue française de comptabilité
RGAR	Revue générale des assurances et des responsabilités
RGZ	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen
RPS	Revue pratique des sociétés civiles et commerciales
RRD	Revue régionale de droit
RTB	Rechtskundig Tijdschrift voor België
RTD Civ	Revue trimestrielle du droit civil
RTD Com	Revue trimestrielle de droit commercial
RW	Rechtskundig Weekblad

S.	Sirey
TBBR	Tijdschrift voor Belgisch burgerlijk recht
TBH	Tijdschrift voor Belgisch handelsrecht
TEP	Tijdschrift Estate Planning
TFR	Tijdschrift voor fiscaal recht
TGR	Tijdschrift voor Gentse rechtspraak
T.Huur	Tijdschrift huurrecht
T.Not.	Tijdschrift voor notarissen
TPR	Tijdschrift voor privaatrecht
TRV	Tijdschrift voor rechtspersoon en vennootschap
Turnh.Rechtsl.	Turnhouts rechtsleven
TvI	Tijdschrift voor Insolventierecht
TVOB	Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur
T.Vred.	Tijdschrift van de vrede- (en politierechters)
TVVS	Maandblad voor Ondernemingsrecht en rechtspersonen
V&F	Vennootschapsrecht en fiscaliteit
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
ZEV	Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge
ZfHK	Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht
ZHR	Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht
ZRG-Rom.	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung

LIJST VAN VERKORT AANGEHAALDE WERKEN

- Aymeric, N.-H., *Essai*.
Aymeric, N.-H., *Essai sur une théorie générale du compte en droit privé*, Parijs, Pantheon, 2008, 604 p.
- Baudry-Lacantinerie, G., *Traité théorique*, VI.
Baudry-Lacantinerie, G. en Chauveau, M., *Traité théorique et pratique de droit civil*, VI, *Des biens*, Parijs, Larose et Tenin, 1905, 925 p.
- Baudry-Lacantinerie, G., *Traité*, Supplément III.
Baudry-Lacantinerie, G. en Bonnecase, J., *Traité théorique et pratique de droit civil*, Supplément III, Parijs, Recueil Sirey, 1926, 807 p.
- Baudry-Lacantinerie, G., *Traité*, Supplément IV.
Baudry-Lacantinerie, G. en Bonnecase, J., *Traité théorique et pratique de droit civil*, Supplément IV, Parijs, Recueil Sirey, 1928, 824 p.
- Beudant, C., *Cours*, IV.
Beudant, C., *Cours de droit civil français*, IV, *Les biens*, Parijs, Rousseau, 1938, 991 p.
- Cohen, A., *Traité*.
Cohen, A., *Traité théorique et pratique des fonds de commerce (avec formules)*, Parijs, Sirey, 1937, 1132 p.
- Cuypers, A. en De Wilde, A., “Commentaar”.
Cuypers, A. en De Wilde, A., “Commentaar bij art. 1-12 W. 25 oktober 1919” in Dirix, E. en Cuypers, A. (eds.), *Voorrechten en hypotheeken: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, s.d., losbl.
- Daubermann, E.A., *Die Sachgesamtheit*.
Daubermann, E.A., *Die Sachgesamtheit als Gegenstand des klassischen römischen Rechts*, Bern, Lang, 1993, 169 p.
- Dekkers, R. en Dirix, E., *Handboek*, II.
Dekkers, R. en Dirix, E., *Handboek burgerlijk recht*, II, *Zakenrecht, zekerheden, verjaring*, Antwerpen, Intersentia, 2005, xvi+589 p.

- Demolombe, C., *Traité*, 1. Demolombe, C., *Traité de la distinction des biens, de la propriété, de l'usufruit, de l'usage et de l'habitation*, 1, Parijs, Durand, 1870, ii+654 p.
- Demolombe, C., *Traité*, 2. Demolombe, C., *Traité de la distinction des biens, de la propriété, de l'usufruit, de l'usage et de l'habitation*, 2, Parijs, Durand, 1870, ii+736 p.
- De Page, H., *Traité*, V. De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge: principes, doctrine, jurisprudence*, V, *Les principaux contrats usuels, les biens*, Brussel, Bruylant, 1952, 1148 p.
- De Page, H., *Traité*, VI. De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge: principes, doctrine, jurisprudence*, VI, *Les biens. Les sûretés*, Brussel, Bruylant, 1953, 1192 p.
- De Wilde, A., "Het klassieke pand". De Wilde, A., "Het klassieke pand en het pand op de handelszaak" in Hellemans, F., Sagaert, V. en Van Ransbeeck, R. (eds.), *Het pand: van een oude naar een moderne zekerheid*, Brugge, die Keure, 2012, 13-44.
- Du Laing, B., "Het pand". Du Laing, B., "Het pand op de handelszaak: een algemeen overzicht en enkele recentere ontwikkelingen" in Bouckaert, F., Byttebier, J., Du Laing, B., Pelgroms, H., Torfs, N., Van De Putte, W., Verbanck, P. en Weyts, L. (eds.), *Notariële aspecten van de handelszaak en de handelshuur*, Antwerpen, Maklu, 2005, 121-170.
- Dursin, E., "Enkele aandachtspunten". Dursin, E., "Enkele aandachtspunten bij de overdracht van de handelszaak. "Caveat emptor" – Over goede trouw en waakzaamheid bij de overdracht van een handelszaak" in Naeyaert, P., Vanherpe, P., Steennot, R., Terryn, E., Demeyere, L., Malfliet, J., Van Heuven, D., Van Gysel, R. en Cox, K. (eds.), *Recente ontwikkelingen en topics van het handelsrecht*, Gent, Larcier, 2010, 303-334.

- Fiorina, D., “L’obligation pour l’usufruitier”.
- Fiorina, D., “L’obligation pour l’usufruitier d’un portefeuille de titres d’en conserver la substance” (noot onder Toulouse 15 mei 2000), *Droit de la famille* 2001, afl. 11, chron. 25, 14-20.
- Frédéricq, L., *Traité*, II.
- Frédéricq, L., *Traité de droit commercial belge*, II, Gent, Fecheyr, 1947, 759 p.
- Frédéricq, L., *Traité de droit commercial belge*, IX, *Banques et opérations de banque. Le chèque*, Gent, Fecheyr, 1952, 575 p.
- Gary, R., *Les notions d’universalités*.
- Gary, R., *Les notions d’universalité de fait et d’universalité de droit*, Parijs, Librairie du Recueil Sirey, 1932, xvi+375 p.
- Goossens, W., “Handelszaak”.
- Goossens, W., “Ontstaansgeschiedenis, rechtsaard en kenmerken van de handelszaak” in Tilleman, B. (ed.), *De handelszaak/Le fonds de commerce*, Brugge, die Keure, 2001, 3-29.
- Göppert, H., *Über Sachen*.
- Göppert, H., *Über Einheitliche, Zusammengesetzte und Gesamtsachen nach römischen Recht*, Halle, Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1871, viii+114 p.
- Hiez, D., *Etude*.
- Hiez, D., *Etude critique de la notion de patrimoine en droit privé actuel*, Parijs, LGDJ, 2003, xii+459 p.
- Hansenne, J., *Les biens*, I.
- Hansenne, J., *Les biens: précis*, I, Luik, Université de Liège. Faculté de droit, 1996, 627 p.
- Hansenne, J., *Les biens*, II.
- Hansenne, J., *Les biens: précis*, II, Luik, Université de Liège. Faculté de droit, 1996, 689 p.
- Kokelenberg, J., “Inpandgeving handelszaak”.
- Kokelenberg, J., “Inpandgeving van handelszaak en andere voorrechten” in Casman, H., De Corte, R. en Dirix, E. (eds.), *Het zakenrecht, absoluut niet een rustig bezit*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1992, 133-185.

- Kuhn, C., *Le patrimoine fiduciaire*. Kuhn, C., *Le patrimoine fiduciaire: contribution à l'étude de l'universalité*, doctoraatsthesis Université de Paris I, 2003, 479 p.
- Libchaber, R., "Le portefeuille de valeurs mobilières". Libchaber, R., "Le portefeuille de valeurs mobilières: bien unique ou pluralité de biens?", *Deffrénois* 1997, 65-85.
- Mercier, V., *L'apport*, 524 p. Mercier, V., *L'apport du droit des valeurs mobilières à la théorie générale du droit des biens*, Aix-en-Provence, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2005, 524 p.
- Naudin, E., *Les valeurs mobilières*. Naudin, E., *Les valeurs mobilières en droit patrimonial de la famille*, Parijs, Deffrénois, 2006, xix+422 p.
- Papp, A., *La nature du fonds*. Papp, A., *La nature juridique du fonds de commerce d'après les lois et la jurisprudence récentes*, Parijs, A. Pedone, 1935, 198 p.
- Sagaert, V., "Oude zakenrechtelijke figuren", 205-274. Sagaert, V., "Oude zakenrechtelijke figuren met nut voor moderne familiale vermogensplanning. Knelpunten van tontine, vruchtgebruik, erfpacht en opstal" in X. (ed.), *Familiale vermogensplanning, XXXste Postuniversitaire cyclus Willy Delva, 2003-2004*, Mechelen, Kluwer, 2004, 205-274.
- Storck, M., "La propriété d'un portefeuille", 695-707. Storck, M., "La propriété d'un portefeuille de valeurs mobilières" in X. (ed.), *Le droit privé français à la fin du XXe siècle – Etudes offertes à Pierre Catala*, Parijs, Litec, 2001, 695-707.
- Vananroye, J., *Onverdeelde boedel en rechtspersoon*. Vananroye, J., *Onverdeelde boedel en rechtspersoon: technieken van vermogensafscheiding, vermogensovergang en vermogensvereffening in het burgerlijk en ondernemingsrecht*, Antwerpen, Biblo, 2014, xviii+411 p.

- Van Der Steur, J.C., *Grenzen van rechtsobjecten*.
- Van Der Steur, J.C., *Grenzen van rechtsobjecten: een onderzoek naar de grenzen van objecten van eigendomsrechten en intellectuele eigendomsrechten*, Deventer, Kluwer, 2003, xiv+364 p.
- Van Ginderachter, J., *De la nature du fonds*.
- Van Ginderachter, J., *De la nature du fonds de commerce et des conséquences qui en découlent sous l'empire des principes généraux et des lois spéciales*, Brussel, Pée, 1938, 475 p.
- Vanhove, K. en Verbeke, A.L., "Spelen met het voorwerp van vruchtgebruik", 171-217.
- Vanhove, K. en Verbeke, A.L., "Spelen met het voorwerp van vruchtgebruik" in Lecocq, P., Tilleman, B. en Verbeke, A.L. (eds.), *Zakenrecht*, Brugge, die Keure, 2005, 171-217.
- Van Laere, D., "De civiel- en fiscaalrechtelijke grenzen", 188-209.
- Van Laere, D., "De civiel- en fiscaalrechtelijke grenzen van schenkingen met voorbehoud van quasi vruchtgebruik", *Not.Fisc.M.* 2002, 188-209.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes*, I.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes de droit commercial*, I, Brussel, Bruylant, 1976, xv+459 p.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes*, II.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes de droit commercial*, II, Brussel, Bruylant, 1981, viii+549 p.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes*, IV.
- Van Ryn, J. en Heenen, J., *Principes de droit commercial*, IV, Brussel, Bruylant, 1965, xii+558 p.
- Van Sinay, T., "Vruchtgebruik op een algemeenheid", 729-747.
- Van Sinay, T., "Vruchtgebruik op een algemeenheid en quasi-vruchtgebruik: vergelijking en toepassing" in Castelein, C., Verbeke, A.L. en Weyts, L. (eds.), *Notariële clausules: liber amicorum professor Johan Verstraete*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 729-747.
- Vercruyssen, M. en Lauwers, E., *Le fonds*, I.
- Vercruyssen, M. en Lauwers, E., *Le fonds de commerce*, I, *Théorie générale: la cession de fonds de commerce et des baux commerciaux*, Brussel, Larcier, 1967, 323 p.

